

Noves localitats de distribució de *Gyraulus (Armiger) crista* (Linnaeus, 1758) (Gastropoda: Planorbidae) a Catalunya (NE península Ibèrica)

Lluís Prats Pi^{1,2} (†)

¹Associació Catalana de Malacologia (ACM). Museu Blau, Plaça Leonardo da Vinci 4-5, 08019 Barcelona, Spain & ²Museu de Ciències Naturals de Barcelona, Laboratori de Natura, Passeig Picasso s/n, 08003 Barcelona, Spain

ORCID:

Lluís Prats: 0009-0005-4088-225X

Rebut el 27 de juliol de 2023

Acceptat el 10 d'octubre de 2023

Editat per Joaquín López-Soriano

Paraules clau: gastròpods, aigua dolça, revisió bibliogràfica, distribució, Catalunya

Keywords: gastropods, freshwater, bibliographic revision, distribution, Catalonia

RESUM

Noves localitats de distribució de *Gyraulus (Armiger) crista* (Linnaeus, 1758) (Gastropoda: Planorbidae) a Catalunya (NE península Ibèrica).

Es donen a conèixer cinquanta-dues noves localitats a Catalunya, així com un resum de la distribució actual de l'espècie i la importància de la seva preservació. Així mateix s'ha fet una revisió i recopilació bibliogràfica de totes les publicacions sobre l'espècie fins a l'actualitat.

ABSTRACT

New distribution localities of *Gyraulus (Armiger) crista* (Linnaeus, 1758) (Gastropoda: Planorbidae) in Catalonia (NE Iberian Peninsula).

Fifty-two new localities in Catalonia are reported, as well as a summary of the current distribution of the species and the importance of its preservation. A bibliographic review and compilation of all publications up to date for the species is provided.

© Associació Catalana de Malacologia (2023)

Introducció

La família Planorbidae Rafinesque, 1815 està àmpliament representada a Catalunya amb vuit gèneres: *Helisoma* (Swainson, 1840), *Planorbis* (Linnaeus, 1758), *Anisus* (S. Studer, 1820), *Gyraulus* (Charpentier, 1837), *Hippeutis* (Charpentier, 1837), *Segmentina* (Fleming, 1818), *Ancylus* (O.F. Müller, 1774) i *Ferrisia* (Walker, 1903), i tretze espècies (Cadevall *et al.*, 2020).

Pel que respecta al gènere *Gyraulus*, a Catalunya està representat per quatre espècies: *Gyraulus (Gyraulus) albus* (O.F. Müller, 1774), l'al·lòcton *Gyraulus (Gyraulus) chinensis* (G. Dunker, 1848), *Gyraulus (Armiger) crista* (Linnaeus, 1758) i *Gyraulus (Torquis) laevis* (Alder, 1838) (Cadevall *et al.*, 2020).

Gyraulus crista té una distribució molt àmplia a Europa, ja que ocupa la part septentrional (Noruega, Suècia, Dinamarca, i Finlàndia), la part oriental (Polònia, República Txeca, Eslovènia, Hongria, i Rússia), i també està present a bona part de l'Europa occidental, des d'Alemanya a les terres baixes d'Anglaterra i Irlanda fins a la península Ibèrica, passant pels Països Baixos, Bèlgica, Luxemburg, Suïssa, Àustria i França (Glöer, 2019).

L'objectiu d'aquest article és aportar noves localitats al territori català de l'espècie *G. crista*, a més de fer una revisió bibliogràfica històrica de les seves citacions prèvies.

Material i mètodes

En aquest article s'ha efectuat una revisió bibliogràfica amb una recerca exhaustiva de les publicacions històriques que fan referència a la presència de *G. crista* a Catalunya, des de la més antiga, a finals del segle XIX (Chia, 1886) fins a l'actualitat (Cadevall *et al.*, 2020).

Al recull bibliogràfic s'han mantingut tots els noms geogràfics i topònims originals esmentats pels diferents autors a les edicions aparegudes en els articles, tant científics com de divulgació, així com en la relació de llistes d'espècies de Catalunya.

Per a l'obtenció de dades sobre noves localitats, s'han consultat les col·leccions dels malacòlegs Jordi Cadevall, Jordi Corbella, Glòria Guillén, Jordi Nebot, Albert Orozco, Sergio Quiñonero i Antoni Tarruella, de les prospeccions fetes en el darrers trenta-set anys i que, juntament amb les de l'autor, amplien de manera important les dades sobre la distribució de l'espècie.

Resultats

Citacions bibliogràfiques

A la Taula 1 es detallen les citacions històriques de *G. crista* a Catalunya, des de finals del segle XIX fins a principis del XX, amb quatre citacions ubicades bàsicament a les províncies de Girona i Barcelona. A finals del segle XX es publiquen set citacions i al segle XXI, divuit, de les quals tretze són a la zona del delta del Llobregat, amb un total històric de vint-i-nou cites. A la figura 1 es detallen les ubicacions de les publicacions històriques a les diferents comarques.

Cal remarcar el fet que les localitats citades fins ara eren minses, tenint en compte la informació publicada referent a la distribució de *G. crista* en diferents províncies de la península Ibèrica (Vidal & Suárez, 1985), motiu pel qual es va creure convenient fer un recull i actualització de les localitats a Catalunya. En aquest treball es detallen les noves citacions per a l'espècie a Catalunya, distribuint-les per comarques.

Taula 1. Publicacions de *Gyraulus crista* a Catalunya

Província	Comarca	Localitat	Autor	Referència
Lleida	Pallars Sobirà	Estany de Montcortès	Bros, V. & Martínez-Ortí, A.	Bros, V. & Martínez-Ortí, A. 2009
Girona	Gironès	Jardin de la Dehesa, Gerona	Chia, M. de	Chia, M. de 1886 (1)
		Alt Empordà	Ciurana	Chia, M. de
		Castelló de Ampúries, Garrigota	Altimira, C.	Altimira, C. 1968 (3)
		Vilanova de la Muga	Altimira, C.	Bech, M. 1990 (4)
		Moli Nou, Aiguamolls	Altaba, C.R.	Altaba, C.R. 1980
		Conca del riu Orlina	Casassas, E. <i>et al.</i>	Casassas, E. <i>et al.</i> 2014-2015
Barcelona	Berguedà	Estanys de Graugés	Vilella, M. <i>et al.</i>	Vilella, M. <i>et al.</i> 2003
		Baix Llobregat	Corredora aprop La Murtra	Altimira, C.
	Filipinas		Altimira, C.	Altimira C. 1969 (5)
	Entrada Remolà		Altimira, C.	Altimira, C. 1969 (5)
	Corredora Can Sabadell, fons del canal, Viladecans		Corbella, J. <i>et al.</i>	Corbella, J. <i>et al.</i> 2023
	Corredora Can Sabadell, marge, Viladecans		Corbella, J. <i>et al.</i>	Corbella, J. <i>et al.</i> 2023
	Can Sabadell, bassa contaminada en salobrar		Corbella, J. <i>et al.</i>	Corbella, J. <i>et al.</i> 2023
	Can Sabadell, canyissar inundat, Viladecans		Corbella, J. <i>et al.</i>	Corbella, J. <i>et al.</i> 2023
	Corredora Can Sabadell, fons del canal (2), Viladecans		Corbella, J. <i>et al.</i>	Corbella, J. <i>et al.</i> 2023
	Parc agrari, El Prat de Llobregat		Corbella, J. <i>et al.</i>	Corbella, J. <i>et al.</i> 2023
	Corredora de les Rafòles, Can dimoni, Viladecans		Corbella, J. <i>et al.</i>	Corbella, J. <i>et al.</i> 2023
	Els Reguerons, prat de salicòrnia, Viladecans		Corbella, J. <i>et al.</i>	Corbella, J. <i>et al.</i> 2023
	Els Reguerons, Corredora de Cal Simón – Filipines Viladecans		Corbella, J. <i>et al.</i>	Corbella, J. <i>et al.</i> 2023
	Les Filipines Noves, Viladecans		Corbella, J. <i>et al.</i>	Corbella, J. <i>et al.</i> 2023
	Corredora dels Llanars, Gavà		Corbella, J. <i>et al.</i>	Corbella, J. <i>et al.</i> 2023
	Corredora Mestra, Gavà		Corbella, J. <i>et al.</i>	Corbella, J. <i>et al.</i> 2023
	Reguera salabrosa La Vidala, Viladecans		Corbella, J. <i>et al.</i>	Corbella, J. <i>et al.</i> 2023
	Vallès Occidental		Ca'n Ubach de Rubí	Almera, J. & Bofill, A.
		Riera de Sanana, Rellinars	Real <i>et al.</i>	Real <i>et al.</i> 1989
Barcelonès	Boca del rio Besós	Martorell, F & Bofill, A.	Martorell, F & Bofill, A. 1888 (7)	
Tarragona	Montsià	Ullals de Baltasar, Amposta	Quiñonero, S. & López, J.	Quiñonero, S. & López, J. 2014
	Baix Ebre	Aldover	Quiñonero, S. <i>et al.</i>	Quiñonero, S. <i>et al.</i> 2019

(Nota: les referències bibliogràfiques de sinonimitzacions i dubtes que a la Taula 1 van seguides d'un número entre parèntesi es comenten tot seguit)

(1) La citació de Chia (1886) com a *Planorbis nautilus* (Dupuy, 1850), va ser inclosa per Bofill & Chia (1914) com a sinonímia de *Planorbis crista* (Linneo, 1758) i per Bofill, Hass & Aguilar-Amat (1921) com a *Planorbis (Armiger) cristatus* (Linneo, 1758) i per Haas (1929) com *Armiger crista* (Linneo, 1758).

(2) Chia (1893) la cita com a varietat de *Planorbis imbricatus* (Müller, 1774) sinonímia de *Planorbis nautilus* (Dupuy, 1850) per Almera & Bofill (1894), i posteriorment Chia (1916) la anomena com *Planorbis cristatus* (Linneo, 1758) i finalment Haas (1929) com *Armiger crista* (Linneo, 1758).

(3) La forma *espinulosus* citada per Altimira (1968) va ser inclosa com a sinonímia de *G. (Gyraulus) crista* (Linneo, 1758) per Bech, M. (1990).

(4) Bech (1990) té la cita de Vilanova de la Muga segons Altimira, C. (1968-1969) però no l'hem trobat publicada en aquestes dades.

(5) Citades per Altimira (1969) com *Armiger crista* (Linneo, 1758).

(6) La citació de Almera & Bofill (1894) *Planorbis nautilus* variedad *imbricatus* (Müller, 1774), va ser inclosa com a sinonímia de *Planorbis (Armiger) cristatus* (Linneo, 1758) per Bofill & Haas (1920).

(7) Martorell & Bofill (1888) la citen com *Planorbis nautilus* (Dupuy, 1850), va ser inclosa com a sinonímia de *Planorbis crista* (Linneo, 1758) per Bofill, Hass & Aguilar-Amat (1921), i per Haas (1929) com *Armiger crista* (Linneo, 1758).

Taula 2. Noves cites de distribució de *Gyraulus crista* a Catalunya

Nº	Localitat	Província	Comarca	a.s.n.m.	U.T.M.	Data	Col·lecció
1	Al-luvions platja de Riells	Girona	Alt Empordà	1	31TEG1162	03-2000	LP
2	Font del Turó, Sant Llorenç de la Muga	Girona	Alt Empordà	180	31TDG8185	02-2003	LP/JC-GG/AT
3	Font d'en Collell, Albanyà	Girona	Alt Empordà	260	31TDG7584	03-2003	LP
4	Bàscara	Girona	Alt Empordà	66	31TDG9267	02-2006	JCD
5	Desembocadura riu Fluvià, Sant Pere Pescador	Girona	Alt Empordà	1	31TEG8872	11-2006	AT
6	Canal de rec, Perelada	Girona	Alt Empordà	18	31TEG4883	12-2006	AT
7	Riera d'Oix, Oix	Girona	Garrotxa	400	31TDG6179	03-2001	AT
8	Passera de la Riera de Cogolls, Les Planes d'Hostoles	Girona	Garrotxa	354	31TDG5872	03-1995	JN
9	Meandre del riu Fluvià, Olot	Girona	Garrotxa	427	31TDG5569	09-1990	JN
10	Bassa al Parc Nou, Olot	Girona	Garrotxa	436	31TDG5168	02-1992	JC-GG
11	Font de Sant Roc, Olot	Girona	Garrotxa	455	31TDG5969	04-2006	AT
12	Font de les Tries, Olot	Girona	Garrotxa	405	31TDG5970	04-2006	AT
13	Rec de Revell, passat Molí de les Fonts, Olot	Girona	Garrotxa	429	31TDG5769	12-2019	JN
14	Molí de les Fonts, bassa, Olot	Girona	Garrotxa	430	31TDG5769	11-2020	JN
15	Font d'en Noc d'en Cols, La Canya, Olot	Girona	Garrotxa	390	31TDG5872	12-2022	SQ
16	Cova de la Torre, Sant Feliu de Pallerols	Girona	Garrotxa	416	31TDG6057	08-2005	LP
17	Riera de Verlets, Sant Joan les Fonts	Girona	Garrotxa	340	31TDG5873	09-1990	JN
18	Font Can Xervanda, Sant Joan les Fonts	Girona	Garrotxa	327	31TDG5973	04-2006	AT
19	Rierol de la Fontfreda, Sant Joan les Fonts	Girona	Garrotxa	350	31TDG5873	01-2011	LP/JC-GG
20	Riera de Bianya, Sant Joan les Fonts	Girona	Garrotxa	350	31TDG6074	10-2018	SQ
21	Font del Cossi, El Pont de Llierca, Tortellà	Girona	Garrotxa	232	31TDG6777	05-2006	AT
22	L'Estany, zona de banys pública	Girona	Pla de l'Estany	172	31TDG8064	09-2009	JC-GG
23	Font de la Teula, Sant Miquel de Campmajor	Girona	Pla de l'Estany	209	31TDG7366	07-2010	SQ
24	Font del Molí, Borgonyà	Girona	Pla de l'Estany	107	31TDG8360	07-2010	LP
25	Riu Ser, Serinyà	Girona	Pla de l'Estany	188	31TDG7868	09-2022	SQ
26	Font del Llobató, Centelles	Barcelona	Osona	460	31TDG3626	05-2019	SQ
27	Font de la Casanova dels Munts, Sant Agustí de Lluçanès	Barcelona	Lluçanès	991	31TDG2958	07-2023	JC-GG
28	Font Les Deus, Sant Quintí de Mediona	Barcelona	Alt Penedès	330	31TCF8791	01-2012	LP
29	Font dels Degotalls, Monistrol de Montserrat	Barcelona	Bages	718	31TDG3056	07-1995	AT
30	Font de Sant Jaume, Horta d'Avinyó	Barcelona	Bages	335	31TDG1431	12-2007	AT
31	Font del Pastor, Rellinars	Barcelona	Vallès Occidental	336	31TDG9510	10-2010	AT
32	Les Fonts de Rellinars	Barcelona	Vallès Occidental	350	31TDG1010	10-2010	AT
33	Pont costat Font dels Arbrets, Castellar del Vallès	Barcelona	Vallès Occidental	275	31TDG2371	10-2005	LP
34	Riu Ripoll, Les Arenes, Castellar del Vallès	Barcelona	Vallès Occidental	358	31TDG2110	09-2018	JC-GG
35	Font de l'Illa, Castellar del Vallès	Barcelona	Vallès Occidental	370	31TDG2110	04-2021	LP
36	Font de Sant Cristòfol, Santa Eulàlia de Ronçana	Barcelona	Vallès Oriental	147	31TDG3609	11-2020	AO
37	Bassa de Can Falgar, Santa Eulàlia de Ronçana	Barcelona	Vallès Oriental	163	31TDG3609	01-1991	JC_GG
38	Bassa de ca n'Amell, Lliçà d'Amunt	Barcelona	Vallès Oriental	147	31TDG3708	04-1986	JC-GG
39	Font de les Barbotés, Bigues i Riells del Fai	Barcelona	Vallès Oriental	223	31TDG3414	12-2005	AT
40	Al-luvions riu Foix, Cubelles	Barcelona	Garraf	1	31TCF8861	07-1996	AT
41	Canals de rec, La Pava, Gavà	Barcelona	Baix Llobregat	4	30TDF1671	10-1991	AT

Nº	Localitat	Província	Comarca	a.s.n.m.	U.T.M.	Data	Col·lecció
42	Font de Perot, Arnes	Tarragona	Terra Alta	480	31TBF7132	06-2004	JC-GG
43	Canal de la Font del Cigró, Arnes	Tarragona	Terra Alta	460	31TBF6832	12-2004	AT
44	Font de la Mitja Lluna, Albereda Santes Creus	Tarragona	Alt Camp	308	31TCF6278	10-2004	LP/SQ
45	Font Gran, La Riba	Tarragona	Alt Camp	357	31TCF4675	08-2005	AT
46	Font Clot d'en Goda, La Riba	Tarragona	Alt Camp	300	31TCF4675	03-2008	AT
47	Font Nova, Gratallops	Tarragona	Priorat	275	31TCF1362	04-2011	AT
48	Font de la Vall, Montblanc	Tarragona	Conca de Barberà	390	31TCF4580	06-2009	AT
49	Embarcador riu Ebre, Móra d'Ebre	Tarragona	Ribera d'Ebre	38	31TCF1851	07-2022	SQ
50	L'Ampolla, al·luvions canal de rec	Tarragona	Baix Ebre	2	31TCF6520	10-1991	AT
51	Canals de rec, Camarles	Tarragona	Baix Ebre	5	31TBF9711	10-1999	AT
52	Riu Ebre, Tivenys	Tarragona	Baix Ebre	13	31TBF9031	02-2022	SQ

Abreviatures : JCD = Jordi Cadevall; JC/GG = Jordi Corbella/Glòria Guillén; JN= Jordi Nebot; AO = Albert Orozco; LP = Lluís Prats; SQ = Sergio Quiñonero; AT = Antoni Tarruella

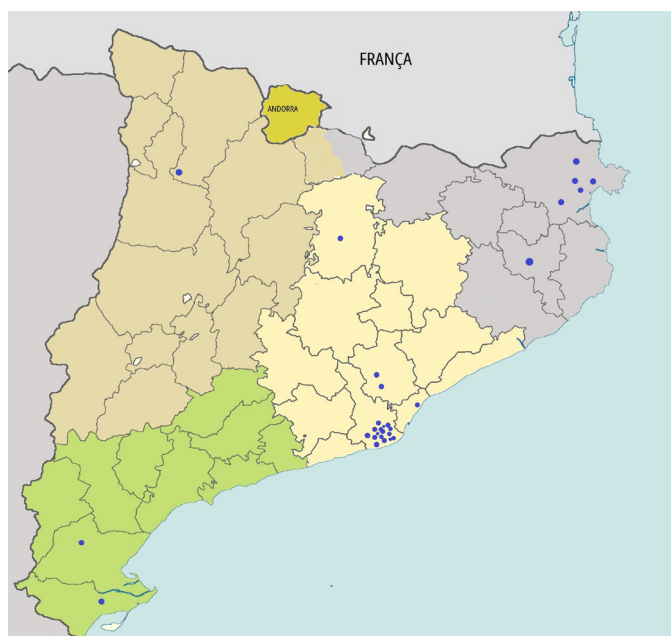

Figura 1. Citacions històriques de *Gyraulus crista* per Catalunya

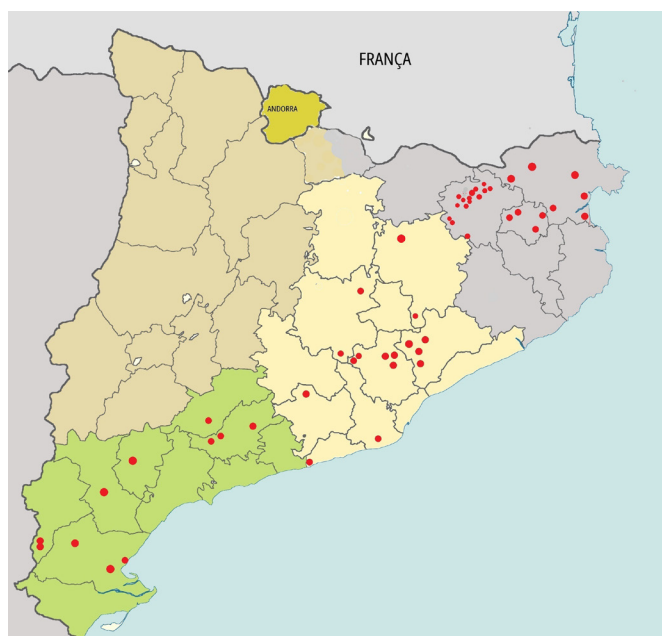

Figura 2. Noves citacions de *Gyraulus crista* per Catalunya

Noves citacions a partir de col·leccions

A la taula 2 s'inclouen cinquanta-dues noves localitats de Catalunya procedents de col·leccions malacològiques privades, la gran majoria a la província de Girona (vint-i-cinc citacions, la majoria procedents de les comarques de la Garrotxa i Pla de l'Estany), on l'espècie té una bona presència. A la província de Barcelona s'indiquen setze noves cites, distribuïdes entre les comarques de Vallès Occidental amb cinc, Vallès Oriental amb quatre, el Bages amb dues i Osona, Lluçanès, Alt Penedès, el Garraf i Baix Llobregat amb una.

A la província de Tarragona, la seva distribució s'amplia notablement, amb onze citacions, amb les comarques de Alt Camp i Baix Ebre amb tres localitats, Terra Alta amb dues, i Priorat, Ribera d'Ebre i Conca de Barberà amb una.

A la província de Lleida no hi ha noves citacions des del 2009, si bé hem comprovat que a l'estany de Montcortès segueix viva una bona població. Caldrien noves prospeccions per conèixer de manera més acurada la distribució de l'espècie en aquesta província.

Discussió

Gyraulus crista és una espècie representada a Catalunya amb vuitanta-una localitats històriques publicades. La seva presència està molt centralitzada en determinades comarques de la província de Girona, en especial a l'Alt Empordà, amb onze citacions, i la Garrotxa, amb quinze noves localitats. A la província de Barcelona destaca, històricament, la comarca del Baix Llobregat (zona del delta del riu Llobregat) amb disset citacions, i les comarques del Vallès Occidental i Vallès Oriental, amb nou citacions. A la província de Tarragona s'amplia la distribució de l'espècie a cinc noves comarques.

Segons l'experiència de camp de l'autor, així com dels altres malacòlegs consultats, des de fa temps s'aprecia una molt forta regressió en la distribució dels planòrbids a Catalunya. Aquest fet és causat, possiblement, per la contaminació dels aqüífers, les diverses sequeres que han afectat i afecten el territori, amb manca de cabal a rierols i fonts, i per la destrucció (per l'acció humana) dels hàbitats disponibles, entre d'altres causes. Hem pogut confirmar la

Figura 3. *Gyraulus crista*, Albereda de Santes Creus. Escala 1 mm

desaparició d'alguna població de *G. crista* en realitzar segones visites a localitats on l'espècie havia estat citada. Tot i això, és un bon senyal el fet que *G. crista* encara manté una notable presència poblacional a Catalunya, segons es desprèn de l'abundància de citacions amb presència d'animals vius i/o conques fresques.

Però també cal vetllar pel manteniment dels hàbitats de l'espècie, ja que no estan exempts de perill. De fet, Cadevall *et al.* (2023, aquest mateix volum), esmenten, al delta del Llobregat, tretze localitats amb presència de *G. crista*, però només amb presència de conques velles. Això sembla exemplificar la desaparició de l'espècie en un ampli territori on la seva presència havia estat esmentada en temps relativament recents (Altimira, 1969). La mateixa població de l'Albereda de Santes Creus, citada per primer cop a aquest treball (taula 2 #44, y figura 3), sembla ja haver desaparegut (comunicació personal de SQS).

Tal com s'ha comentat anteriorment, caldria tenir especial atenció amb l'evolució de l'espècie a les zones on ha estat trobada en poblacions vives.

Agraïments

Agrair l'aportació de les dades facilitades pels companys malacòlegs Jordi Cadevall, Jordi Corbella, Glòria Guillén, Jordi Nebot, Albert Orozco, Sergio Quiñero i Antoni Tarruella. En particular agrair a Sergio Quiñero l'autoria de les fotografies. A Josep Quintana i un revisor anònim pels suggeriments que han millorat el manuscrit.

Bibliografia

Altaba, C.R. (1980). Introducció a l'estudi dels mol·luscs dels aiguamolls de l'Alt Empordà. *Butll. Inst. Cat. Hist. Nat.* 45 (Sec. Zool. 3), 31–36.

Altimira, C. (1968). Contribució al conocimiento de la fauna malacològica terrestre y de agua dulce de Gerona. *Misc. Zool.* 2(3), 17–27.

Altimira, C. (1969). Notas malacològicas, VIII Moluscos del Delta del Llobregat. *P. Inst. Biol. Apl.* 46, 91–113.

Bech, M. (1990). Fauna malacològica de Catalunya. Mol·luscs

terrestres i d'aigua dolça. *Treb. Inst. Catalana Hist. Nat.*, 12, 1–229.

Bofill, A. & Chia, M. de (1914). *Introducció a la fauna malacològica de Catalunya*. Publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.

Bofill, A. & Hass, F. (1920). Estudi de la Malacologia de les Valls Pirenaiques V, Conque del Llobregat. *Treballs del Museu de Ciències Naturals de Barcelona, Sèrie Zoològica* 13, 1–455.

Bofill, A., Hass, F. & Aguilat-Amat, J.B. (1921). *Estudi sobre la Malacologia de les Valls Pirenaiques VI, conques del Besòs, Ter, Fluvià, Muga i litorals intermitjes*. Treballs del Museu de Ciències, Barcelona.

Bros, V. & Martínez-Ortí, A. (2009). Introducció al estudio de los gasterópodos (Mollusca) de la laguna de Montcortés (Pallars Sobirà, Cataluña, NE de la península ibérica). *Arx. Misc. Zool.* 7, 46–61.

Cadevall, J., Corbella, J., Bros, V., Orozco, A., Guillén, G., Prats, L. & Capdevila, M. (2020). Els mol·luscs continentals de Catalunya i Andorra (península Ibèrica). Llista comentada. *Spira* 7, 117–159.

Cadevall, J., Orozco, A., Guillén, G., Prats, L., Bros, V., Capdevila, M. & Corbella, J. (2023). Diagnosi i actualització de la fauna de mol·luscs continentals del delta del Llobregat (àrea de Barcelona, NE península Ibèrica). *Spira* 9, 39–68

Casassas, E., Bosch, M. & Altimiras, J. (2014-2015). Exploració malacològica a la conca del riu Orlina (Alt Empordà). *Butll. Centre d'Est. Natura B.-N.* 29, 45–53.

Chia, M. de (1886). *Catálogo de los moluscos testáceos terrestres y fluviales de la comarca de Gerona*. Paciano Torres. Girona.

Chia, M. de (1893) Moluscos terrestres y de agua dulce de la provincia de Gerona. *Revista de Gerona* 102, 164–168.

Chia, M. de (1916). *La fauna malacològica de la provincia de Gerona*. Publicaciones Colegio Médico Provincia de Gerona, Girona.

Glöer, P. (2019). *The Freshwater Gastropods of the West-Palaeartics, Volume I Fresh- and brackish waters except spring and subterranean snails*. Hetlingen, Germany.

Haas, F. (1929). Fauna malacològica terrestre y de agua dulce de Catalunya. *Trabajos del Museo de Ciencias Naturales de Barcelona*, Vol. XIII.

Martorell, M., & Bofill, A. (1888). *Catálogo de la Colección Conchiológica que fué de D. Francisco Martorell y Peña, legada por dicho señor a la ciudad de Barcelona y existente en el Museo de*

- Martorell de la pròpia ciutat*. Tipo-Litografía de los sucesores de N. Ramírez y Cia, Barcelona.
- Quiñonero Salgado, S., López Soriano, J., (2014). Moluscos continentales del delta del Ebro (Cataluña, España). *Spira* 5, 121–132.
- Quiñonero Salgado, S., López Soriano, J., & Pla, M. (2019). Revisión actualizada de los moluscos de agua dulce del bajo Ebro (NE península Ibérica). *Spira* 7, 9–19.
- Real, M., Rieradevall, M. & Prat, N. (1989) *Limnología de les rieres del massís de Sant Llorenç del Munt i l'Obac. I trobada d'estudiosos de Sant Llorenç del Munt i l'Obac*. Diputació de Barcelona, Servei de Parcs Naturals, p. 79–81.
- Vilella, M., Tarruella, A., Corbella, J., Prats, L., Alba, D.M., Guillén, G. & Quintana, J. (2003). Llista actualitzada dels mol·luscos continentals de Catalunya. *Spira* 1(3), 1–29.
- Vidal, C. & Suárez, M.L. (1985). *Lista faunística y bibliográfica de los moluscos (Gastrópoda & Bivalvia) de las aguas continentales de la Península Ibérica e Islas Baleares*. Asociación Española de Limnología, Barcelona.